

»Ultimativno pismo« i neargumentirana sumnjičenja

1

U susretima između Končara i Kopiniča, 24. i 25. juna, nije, dakako, bilo riječi samo o očekivanim smjernicama Kominterne. Bilo je govora i o drugim problemima. Kopinič se žalio Končaru »da mu ne valja stan gdje radi i da bi trebao kuću kupiti, ali da nema novaca«. Končar je izrazio spremnost da mu se pomogne, izjavivši da prethodno treba javiti Titu može li se dati novac kojim je raspolagalo rukovodstvo KP Hrvatske. Kopinič mu je odgovorio »da je stvar hitna i da nema vremena čekati na odgovor Starog (J. Broza Tita, op. I. J.), a da već Stari zna da treba kuća (. . .)«. Na tu je Kopiničevu izjavu Končar izrazio pristanak da se nađe novac. Kopinič je tražio oko 500.000 dinara za kupnju kuće. U drugom susretu Končar ga je obavijestio da se može sakupiti oko 400.000, nakon čega bi rukovodstvo KPH ostalo bez novca. Kopinič je pristao da uzme novac, »ali samo u slučaju ako ima dovoljno novca i za njih«. Dogovorili su se da Kopinič »nađe jeftiniju kuću i da je odmah zakapari«, a Končar da za to nabavi novac.¹

Svakako, u tom je trenutku prioritetno bilo pitanje provođenja oružanih akcija, o čemu je također bilo riječi između Končara i Kopiniča. Končar je obavijestio Kopiniča o zaključcima sjednice rukovodstva KPH od 23. juna. Kopinič se s tim zaključcima suglasio. »Tom prilikom žalio sam mu se«, navodi Končar, »kako nemamo eksploziva za dizanje pruga, ali da ćemo i bez eksploziva pokušati baciti koji vlak iz tračnica time što ćemo slati ljude na prugu s ključevima da rašarafe šine i da ih razmaknu, da bi se vlak survao.«² Kopinič je u spomenutom pismu Titu, krajem jula, dao, međutim, drukčiju interpretaciju te Končareve izjave. On tvrdi da mu je Končar rekao »da su već poslane grupe sa ključevima na željeznice da rašarafe prugu i da se prave specijalni čavli za posipavanje na cestama kako bi se ništili transporti automobila«. Prema Kopiničevu zaključku, »jedno i drugo bila je laž«.³ Dakako, Končar nije mogao biti upoznat s tim Kopiničevim formulacijama, tj. optužbama, u njegovu pismu Titu, ali su one usmenim putem stigle do njega. Zbog toga je smatrao nužnim da u svojoj izjavi istakne: »(. . .) međutim, to nije tačno, ja sam mu rekao kao što sam naprijed naveo, ne da smo poslali već da mislimo slati ljude s ključevima na teren«⁴. Dakako, Kopiničeva tvrdnja i

¹ Dokument br. 21.

² Isto.

³ Dokument br. 29.

⁴ Dokument br. 21.

Končareva obrana bile su ishod nešto kasnijeg razvoja događaja. Prema tome, nikakvih nesuglasica među njima nije bilo pri susretima 24. i 25. juna. Sam Končar izjavljuje da je tada njegov »odnos sa Vazduhom bio najbolji«, što pokazuje i spremnost da mu »na svoju odgovornost« pribavi potreban novac za spomenutu kupnju kuće.⁵

Iz ovog se prikaza nedvojbeno vidi da je rukovodstvo KPH od 22. juna bilo osobito zaokupljeno poduzimanjem oružanih akcija, tj. diverzija i sabotaza, u prvom redu. Nije, dakle, bilo dvojbe o tome treba li ih poduzimati. Suočavanje s objektivnim okolnostima ispostavilo se kao glavni faktor o kojemu treba voditi računa. Nedostatak odgovarajuće opreme, u prvom redu eksploziva, i ljudi osposobljenih za izvođenje oružanih akcija pokazali su se kao najveća objektivna zapreka. Dakako, pri tome treba uzeti u obzir i niz drugih okolnosti koje utječu na prijelaz u kvalitetno novu situaciju u kojoj Partija osim političke treba da provodi i vojnu, tj. oružanu djelatnost. »Rad vojne linije«, kako će kasnije samokritički ocijeniti rukovodstvo KPH, »napredovao je i suviše sporo. Formirani odredi nisu bili pripremljeni za konkretne zadatke, koji su danas na prvom planu. Partijske organizacije nisu u dovoljnoj mjeri shvatile važnost rada po vojnoj liniji i nisu tom radu izlazile u susret u dovoljnoj mjeri i brzo.«⁶ Nova se situacija, dakako, morala odraziti i na »opće stanje« u partijskoj organizaciji. Sve žešći teror ustaškog režima, što je u Zagrebu odmah došlo do izražaja u strijeljanju omladinaca koji su dijelili letke 24. juna, a zatim i napredovanje njemačkih armija na sovjetskom bojištu bili su faktori koji su »izazivali strah i kolebanje kod slabijih članova i simpatizera«⁷. Sa svim tim problemima rukovodstvo KP Hrvatske od početka se s punom odgovornošću hvatalo ukoštac, što je jasno potvrdila i prva samokritička analiza na drugoj sjednici, 27. juna, i vlastito nezadovoljstvo dotad postignutim.

Prema Kopiničevim postupcima, proistječe da njega spomenuti problemi nisu opterećivali i zabrinjavali. Proistječe da je za nj napad na Sovjetski Savez bio jedini moment o kojemu treba voditi računa, tj. da je posrijedi signal za pokretanje što brojnijih i što većih oružanih akcija, u prvom redu onih kojima će se onemogućiti kretanje njemačkih vojnih transporta prema Sovjetskom Savezu. Kako da se izvode te akcije, tj. kakve su mogućnosti da se one što efikasnije organiziraju i što sve treba poduzimati kao nužan preduvjet u tom pravcu, za nj se nije postavljalo kao temeljno pitanje od kojega treba poći. Nikakva pomoć rukovodstvu KPH u tom pogledu nije s njegove strane bila vidljiva. Naprotiv, konstatiravši prvih nekoliko dana da nema većih akcija, pri čemu je, u prvom redu, mislio na Zagreb, on je počeo pribjegavati sve težim sumnjičenjima rukovodstva KP Hrvatske. To je od samog početka počelo dolaziti do izraza. Najprije je to vidljivo u spomenutoj kvalifikaciji izjave koju mu je Končar dao 24. juna da će se uputiti ljudi na rušenje željezničke pruge. Za Kopiniča je proglas CK KPH u povodu 22. juna odveć kasno dijeljen, što bi trebalo biti primjer neefikasnosti rukovodstva KPH. Strijeljanje omladinaca

⁵ Isto.

⁶ Dokument br. 20.

⁷ Isto.

koji su dijelili letak 24. juna okvalificirao je kao rezultat »provale« partijske organizacije.⁸ Nije se, dakle, nimalo potrudio da ispita opravdanost svojih sumnjičenja. Radije je pribjegao zaključku koji je u spomenutom pismu Titu formulirao ovim riječima: »Dani su prolazili. Transporti sa trupama i svim mogućim ratnim materijalom noć i dan su išli preko Zagreba na front. Ne samo radnici partiji, već svi poštteni antifašisti očekivali su akcije po sprečavanju tih transporta. Ali djela nije bilo. (. . .) Prošla je nedjelja dana. Poduzeto nije ništa.«⁹

Prema Kopiniču, rukovodstvo KP Hrvatske nije posvetilo pažnju praćenju emisija Radio-Moskve, koji »poziva na oružje«. On navodi da su se Končar i Pap oglasili na to, tvrdeći »da o tome ništa ne znaju«. Činjenica je, međutim, da je rukovodstvo KP Hrvatske u organizaciji propagandno-političke djelatnosti posvetilo vidljivu pažnju i popularizaciji vijesti iz Moskve, što je došlo do izraza i u spomenutom radu radio-stanice CK KPH. Tako je dio govora Molotova na Radio-Moskvi 22. juna umnožen u obliku letka i raspačavan. Ustaško »državno tužništvo« u Zagrebu donijelo je 1. jula odluku o zabrani njegova raspačavanja.¹⁰ Značajan korak rukovodstvo KP Hrvatske poduzelo je obnavljanjem ilegalnoga »Vjesnika radnog naroda«. Posljednji njegov prijeratni broj izišao je sredinom marta 1941. U novoj situaciji, upravo pod utiskom 22. juna, list se ponovo pokreće. Uz ostalo, u »Vjesniku radnog naroda« objavljivale su se vijesti iz Sovjetskog Saveza, dakako one koje su se slušale na Radio-Moskvi. Upravo je napad Trećeg Reicha na Sovjetski Savez glavni događaj koji prožima sadržaj napisa u »Vjesniku radnog naroda«. U njima se posebno isticalo značenje borbe naroda Sovjetskog Saveza za oslobođilačku borbu ostalih porobljenih naroda. »Uz Savez Socijalističkih Sovjetskih Republika«, pisao je »Vjesnik radnog naroda« krajem juna, »stoje u ovoj velikoj borbi radne mase čitavog svijeta i svi potlačeni narodi. Borba SSSR-a je borba svih potlačenih za slobodu, za nacionalnu nezavisnost, za sretni život u bratskoj zajednici naroda. (. . .)

Radnici, seljaci, radna inteligencija, svi poštteni građani i rodoljubi! Približava se čas oslobođenja naroda od fašističkih okupatora. Ne vjerujte lažima njemačke fašističke propagande i njihovim slugama iz Zagreba. Tko su oni i što žele, pokazali su jasno za ovo kratko vrijeme što su na vlasti u Hrvatskoj. Svi mi smo to osjetili na vlastitoj koži. Borba protiv stranih i domaćih tlačitelja jeste borba za istinsko i konačno nacionalno i socijalno oslobođenje Hrvatske — to je borba za kruh, mir, slobodu i sretnu budućnost. Nitko nije toliko slab i nemoćan da ne bi u toj borbi mogao sudjelovati. Stvarno svi mi u njoj sudjelujemo, jer: *tko se ne bori protiv ropstva, taj ga podržava!*¹¹

⁸ Dokument br. 29.

⁹ Isto. U vezi s Kopiničevim informacijama o brojnim njemačkim transportima preko Jugoslavije u to vrijeme Vujošević daje ovakvu ocjenu: »Iz Kopiničevih pisama Titu nalazimo i nešto uzgrednih obavještajnih podataka, ali je njihova vrijednost takva da upućuje na zaključak da on nije raspolagao istinitim podacima nego je registrovao ono što je do njega dolazilo linijom rekla-kazala. Po Kopiniču, krajem juna i početkom jula kuljaju preko Jugoslavije puste njemačke divizije ka istočnom frontu. To se Kopiniču moglo samo prividati, ili ga je neko obmanjivao, jer takvih pokreta kroz Jugoslaviju u to vrijeme nema« (R a d o m i r V u j o š e v i ć, n. dj., nast. 1).

¹⁰ AIHRPH, NG, kut. 19, 1370; *Grada za povijest NOB-e u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, knj. I, str. 112-113.

¹¹ Dokument br. 5.

I dalje će Kopinič, na osnovi neprovjerenih vijesti, graditi svoju optužbu protiv rukovodstva KP Hrvatske. On bez ikakva kritičkog odnosa nasjeda pojedinim informacijama, ne trudeći se ni najmanje da ih ozbiljno provjeri, nego u njima bez rezerve nalazi dokaze za svoja gledišta i ispravnost svojih postupaka. To se posebno odnosi na vijesti prema kojima je bilo moguće provesti još neke vrlo značajne akcije. Vijest, koja je došla i do njega, da se, npr., u Jastrebarskom »moglo uništiti skladište, razoružati neke vojnike i dr.« Kopinič prima bez rezerve, ne razmišljajući da li je stvarno u tom trenutku bilo moguće u jednome mjestu nadomak Zagreba, gdje se nalazio neprijateljski garnizon, s uspjehom provesti takvu opsežnu akciju.¹² Isto je tako bez rezerve povjerovao u vijest da se na zagrebačkom aerodromu vrši »prefarbavanje aviona«, tj. da se na njih »meću sovjetski znakovi«.¹³

Zaključivši da se u proteklih tjedan dana od napada na Sovjetski Savez nije poduzelo ništa, Kopinič je odlučio izravno optužiti rukovodstvo KP Hrvatske, što je najprije proveo posredstvom Maleševića. Bilo je to 29. juna, kad je Končar došao Maleševiću u njegov stan. Končar taj susret opisuje ovim riječima: »(. . .) on me je dočeka s riječima 'dobro da si došao', pitao sam ga zašto, rekao mi je da je bio Vazduh i da je rekao da se ovdje nalazi tehničko lice Kominterne, da je pitao zašto nema akcija i da je to sabotaža s naše strane, da se ne natežemo i ne čekamo da nas Sovjetski Savez oslobodi, da je rekao da ako u roku od 24 sata ne počnu akcije, da će biti smijenjen čitav CK KPH«¹⁴. Da bi, dakle, svojoj optužbi i pritisku na rukovodstvo KPH dao što veću težinu i autoritet, Kopinič se poslužio lažnom viješću o »tehničkom licu Kominterne«, tj. da je riječ o ličnosti višoj i kompetentnijoj od njega, koja intervenira. Končar je u razgovoru brzo prozreo da je to obmana. »Ja sam se nervirao«, kako sam kaže, »jer sam iz daljeg razgovora sa šoferom (Maleševićem, op. I. J.) vidio da se ne radi o nikakvom tehničkom licu Kominterne, već da je to Vazduh sam rekao.«¹⁵ Shvatljivo je da je sve to moralo izazvati i veliko uzbuđenje i ogorčenje Končara. »Ja sam onako ljut«, navodi on, »poslao Vazduha u k . . . i rekao neka on gleda svoj posao, da drži redovitu vezu, a da mi imamo svoj CK KPJ koji će nas pozvati na odgovornost i smijeniti ako nade za potrebno. Bio sam očajno ljut na Vazduha zbog ovakvog istupa koji je nedrugarski, a naročito zašto to nije meni lično (rekao), ili došao na sjednicu foruma pa s nama razgovarao o stvarima, jer bi ga mi primili kao i svakoga tko bi nam došao da iskreno pomogne.«¹⁶ Končar je Maleševiću rezolutno izjavio u vezi s takvim pritiskom i nepozvanim miješanjem Kopiniča u rad rukovodstva KP Hrvatske među ostalim ovo: »(. . .) ja od Vazduha neću da primam nikakve direktive niti uopće hoću s njim da razgovaram, da ja ne priznajem nikakvo tehničko lice Kominterne koje na ovakav način saobraća s nama, a da Vazduh koji drži vezu sa djedom, ako hoće neka nam preko redovite veze koju je Stari uspostavio dostavi sve poruke od djeda, mi ćemo ih primiti i sprovoditi.«¹⁷

¹² Dokument br. 29.

¹³ Isto. Usp. i: Radomir Vujošević, n. dj., nast. 1.

¹⁴ Dokument br. 21.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

Kopinič u pismu Titu ništa ne govori o tom momentu.¹⁸ Da je, međutim, Končarev iskaz istinit, tj. da je Kopinič već tada naumio svoje prijeteće optužbe protiv rukovodstva KP Hrvatske i realizirati, pokazala je njegova daljnja akcija, koja je uslijedila odmah. On je, naime, po svoj prilici 1. ili 2. jula, preko Maleševića predao Končaru pismo za Centralni komitet KPH.

To je pismo glasilo:

»Za CK KPH i CK KPJ na znanje²⁰

Dragi drugovi,

1. Vaša teorija da se Partija ne smije miješati u tako zvani vojni rad i izgovor da je to djelo 'vojne linije', nepravilna je. Cijela Partija je danas vojni aparat, svaki partijac dužan je braniti SSSR, svaki partijac danas je mobilizirani crveni vojnik.

2. Nepravilno je da ćete se izolirati od masa sa akcijama. Nasuprot, sa vašim neradom vi se izolirate od masa. Danas svaki prosječni čovjek sa čuđenjem pita sebe: a gdje je KP? I što rade komunisti?

3. Svojim neradom vi stvarate neraspoloženje u samim partijskim masama i ako ovako produžite, vi ćete izgubiti njihovo povjerenje.

4. Vi činite svojim neradom isto što i trockisti koji stvaraju odbore za preuzimanje vlasti - cilj pasivizacija masa.

Danas kada ide borba na život i smrt, kada je sav SSSR listom ustao u odbranu svoje slobode i budućnosti, i ne samo svoje već i naroda Jugoslavije i čitavog čovječanstva, vi, dragi drugovi, tješite se, ne radeći ništa, sa tobožnjim pohvalama da ste vi, tj. KPJ, najjača partija u Evropi. Ne postoji fronta samo na granicama SSSR-a već je fronta i ovdje u dubokom zaleđu neprijatelja. I zato smo mi komunisti dužni da se borimo svim svojim snagama, pa ako je potrebno da dademo i život za pobjedu SSSR-a i slobodu naših naroda. Nikakvog oklijevanja, svaki propušteni trenutak zločin je protiv SSSR-a i protiv našeg naroda. Zato je neophodno potrebno pristupiti odmah:

1. Rušenju telegrafskih i telefonskih linija.
2. Rušenju željezničkih pruga i ometanju transporta uopće.
3. Potpaljivanju skladišta municije, hrane, goriva itd.
4. Stvaranju borbenih družina i partizanskih odreda.
5. Sabotažama u poduzećima koja rade za neprijatelja itd.

Nemojte diskutirati kuda će udariti Sovjeti i što treba oni da čine, već pitajte sebe što ste vi učinili do sada, koliko ste vi transporta propustili, i onda ćete moći kazati da je vaš nerad zločin.

Otvorene akcije, otvorena borba protiv našeg neprijatelja — fašizma, ujedno jeste najbolji rad među masama i to je put kojim ćemo zavojevati mase na svoju stranu. Djeda.«²¹

¹⁸ Usp. dokument br. 29.

U ACK SKJ nalazi se fotokopija originala tog dokumenta, strojopis, sign. K1 1941/22.

²⁰ To je naknadno dopisano rukom. Također je u desnom kutu dopisano rukom: »prevod sa ruskog«.

Dopisano na kraju rukom: Djeda.

Cenčić je u svojoj analizi to Kopiničevo pismo povezo s radiogramom Kominterne od 22. juna, unoseći potpunu pomutnju za neupućenog čitaoca. Ne razlučujući slijed okolnosti i događaja u vezi s nastankom tih dvaju dokumenata, on je Kopiničevo kazivanje učinio kontradiktornim i sasvim nepouzdanim (V j e n c e s l a v C e n č i ć, n. dj., sv. I, str. 205-210).

Na prvi pogled stječe se dojam da je riječ o direktivnom pismu Kominterne, koje je Kopinič uručio rukovodstvu KP Hrvatske i koje je ono s pravom okvalificiralo kao »ultimatum«. Međutim, niz pokazatelja nedvojbeno upućuje da je riječ o osobnom Kopiničevu pismu, a to znači da je posrijedi očiti falsifikat. Na to upućuju i vanjske oznake pisma i neke rečenice u njemu.²² Tako u pismu stoji da je »fronta i ovdje u dubokom zaleđu neprijatelja« ili da su komunisti dužni da se bore »i za slobodu naših naroda«. No najvažniji pokazatelj da je posrijedi Kopiničevo pismo jest njegovo priznanje, u spomenutom pismu Titu, da je on njegov autor. Evo što Kopinič piše Titu u spomenutom pismu krajem jula: »Djeda je poslao nove konkretnije direktive u pravcu rada. Nisam imao sve gotovo ali prema smislu napisao sam o zadacima ono što su nazvali 'Ultimatum'. To nije bio nikakvi ultimatum, već samo pismo u kome sam upozorio šta treba raditi i kuda vodi nerad (tj. 'oklevanje i svaki propušteni trenutak — zločin je protiv SSSR'). U najkraćem roku ja sam onda mogao predati direktive od djede.«²³

Analizirajmo taj Kopiničev iskaz.

Kopinič najprije konstatira da je Kominternu poslala »nove konkretnije direktive u pravcu rada«. Riječ je o radiogramu Kominterne, datiranom 1. jula, koji sadrži nove smjernice u odnosu prema radiogramu što ga je Kominternu poslala u povodu napada Trećeg Reicha na Sovjetski Savez, a koji je, kako smo vidjeli, primljen u Zagrebu 26. juna. To su, zapravo, bila jedina dva radiograma koja je Kominternu poslala rukovodstvu KPJ u to vrijeme. Tekst tog drugog radiograma, o kojemu govori Kopinič, glasi:²⁴

»CK KPJ. (odnosno svim rukovodećim partijskim] forumima).

Otečestveni rat kojeg vodi sovjetski narod protiv razbojničkog napada sa strane Hitlera jeste divovska borba na život i smrt od čijeg rezultata ne zavisi samo sudbina Sovjetskog Saveza, već i sloboda vašeg naroda. Kucnuo je čas kada su komunisti dužni podići narod na otvorenu borbu protiv okupatora. Organizirajte ne gubeći niti jedne minute partizanske odrede i raspirite u neprijateljskom zaleđu partizanski rat. Podpaljivajte ratne fabrike, skladišta, spremišta goriva (nafta, benzin i dr.), aerodrome, uništavajte i rušite željeznice, telegrafsku i telefonsku mrežu, nemojte dopuštati prevoz trupa i municije (ratnog materijala uopće). Organizirajte seljaštvo da bi sakrivalo žito, otjeralo stoku u šume. Neophodno je potrebno pomoću sviju sredstava terorizirati neprijatelja tako, da će se on osjećati kao da se nalazi u opsadenoj tvrđavi.

²² Usp.: Radomir Vujošević, n. dj., nast. 2. Da je riječ o Kopiničevu pismu, na to je već jasno upozorio Jefto Šašić, *Nekoliko napomena*, »Politika«, 24. XI1981. Također je to istakao Milovan Bosiću izjavi u »Politič« 23. V 1983.

²³ Dokument br. 29. Zbog toga su sasvim deplasirane Kopiničeve tvrdnje da je riječ o radiogramu Izvršnog komiteta Kominterne, a ne o njegovu osobnom tekstu. On, naime, danas tvrdi: »Mogu ponovno da izjavim, a to se može utvrditi i u Moskvi, da depešu nisam pisao ja, već da sam je dobio od Dimitrova. Greška je samo u tome što Malešević nije razumio moju poruku Končaru« (Vjenceslav Cencić, n. dj., sv. I, str. 206). Na toj tvrdnji Kopinič inzistira i dalje (»Politika«, 7. VIII 1983). To je čudnije što Cencić prihvaća tu Kopiničevu tvrdnju, a istodobno daje suprotnu konstataciju, da je riječ o Kopiničevu pismu (n. dj., str. 206-208). Služeći se takvim kontradikcijama, tj. tvrdnjama kojima se žele osporiti vlastite izjave iz 1941. god., Kopinič i njegov autor pribjegli su odveć očitim konstrukcijama, koje dokraja umanjuju vrijednost predočenih kazivanja, čime su zapravo odrekli prije svega sami sebi.

²⁴ U ACK SKJ nalazi se fotokopija originala tog radiograma, strojopis, prijevod s ruskoga, sign. Kl 1941/1.

Радници, сељаци и грађани Југославије!

У понедељак 22. јуна изашле су из штампе немачки фашистички листови на велику и мирољубиву државу, радницима и сељацима Југославије. Ова професорска листина доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Радници, сељаци и грађани!

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Радници, сељаци и грађани Југославије!

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Омладино Југославије,

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Хрватски народе: радници, сељаци, војници и сва поштена интелегенција

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Срби, Словенци, Црногорци, Македонци, и сви остали поробљени народи Југославије,

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Комунисти Југославије,

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Југославија, али и јачујући у српској држави Еберт и Хитлером, немачки фашистичко-капиталистички листови доноси исто тако немачки и мучанки изјављује орада која Југославија као што су се десет месеца томе напреду иако је пролазила кроз својим убојничким спаљивањима, али и јачујући своје фашистичке убојнице и напредујући отвореном и са свом снагом диктаторског социјализма, већ и српски развој човечанства и

Централни Комитет
Комунистичке партије Југославије

Faksimil proglasa Centralnog komiteta KPJ, 22. juna 1941.

Članovi Mjesnog komiteta KP Hrvatske za Zagreb

Marko Belinić

Ivan Božičević

Antun Češnjak

Nada Heilingstein

Blaž Mesarić

Edvard Karčelj

Faksimil pisma Rade Končara Centralnom komitetu KPJ, sredinom jula 1941.

21. VII 1941

Dragi Rade,

U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome. U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome. U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome.

U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome. U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome. U ovom trenutku, kada se u Srbiji odvijaju dramatični događaji, mislim da je važno izraziti svoje mišljenje o tome.

Rade Končar

Članovi Operativnog rukovodstva za Hrvatsku i
političkog biroa Centralnog komiteta KP Hrvatske

Vladimir Popović

Andrija Hebrang

Vladimir Bakarić

Karlo Mrazović

Dragutin Sali

Stipe Ugarković

Josip Kopinič

Branko Malešević

Leo Mates

Faksimil ustaškog oglasa o strijeljanju prve grupe komunista i antifašista iz logora »Kerestinec«, 9. jula 1941.

OGLAS

Dana 4. VII. 1941. izvučen je mrtav i iznakaze jedne bare Petruševačke sume kraj Radničke c. redarstveni činovnik **LJUDEVIT TILJAK** 37 god. rmlk., rodom iz Oračaca. Provedenim izvidima ustvježeno je, da je taj zločin djelo komunističkih agitator

Kao dohovni uzročnici tog zločina predani su

Dr. **IVAN KUHN**, odvjetnik, 38 god. star., rodom iz Hida, kotar S. Zvonimir, Bečevci, 20 god. star., rodom iz Slav. Brijuni. **KOŠIČKI IVAN**, inženjer, 37 god. star., rodom iz Hrašćina, kotar Ljubič. **VIKTOR ROSENZVIG**, apolitični agronom, 37 god. star., rodom iz B. **FRED BERGMAN**, privatni ravnatelj, 38 god. star., rodom iz S. **KRAJČIĆ SLOJMILO**, bankovni činovnik, 31 god. star., rodom iz Srepske. **STOKAČIĆ KIRILOVA**, novinarka, 30 god. star., rodom iz Srepske. **SIMON ERNOGIĆ**, 49 god. star. hrv. pr. rodom iz Srepske. **Osuda nad njima izvršena je dne 9. ov. strijeljanjem.**

Začetak 10. VII. 1941.

Faksimil vijesti iz ustaških novina o osudi na smrt skojevaca koji su raspačavali proglas CK KPH

Osuda pokretnog prijevika PROTIV IVANA ŠIKIĆA I DRUGIH radi širenja komunističkih i

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNIŠTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST NARODNE DRŽAVE
HRVATSKE

O sudi

Dana 24. o. s. m. rni su od redarstvenih vlasti izvučeni mrtvi i iznakaze: **IVAN ŠIKIĆ**, 30 god. star. rmlk., rodom iz M. rna, kotar Šibenik. **IVAN ŠIKIĆ**, 31 god. star. rmlk., rodom iz Zagreba. **ŠTUKIĆ Stjepan**, 31 god. star. rmlk., rodom iz Krap. Toplice. **GAJDOVIĆ Vilim**, 19 god. star. rmlk., rodom iz Paduvske, kotar Čakmač. **ŠTUKIĆ Stjepan**, 31 god. star. rmlk., rodom iz Krap. Toplice. **ŠTUKIĆ Stjepan**, 31 god. star. rmlk., rodom iz Krap. Toplice. **ŠTUKIĆ Stjepan**, 31 god. star. rmlk., rodom iz Krap. Toplice.

Osuda nad njima izvršena je dne 9. ov. strijeljanjem.

Blagoje Nešković

Faksimil bilješke Blagoja Neškovića sa sastanka komisije CK KPJ i Operativnog rukovodstva za Hrvatsku, 27. jula 1941. godine

Handwritten notes in Cyrillic script, including "Ad: ...", "Ba: ...", and "iff ...".

/ p n . - « VA? '
. J / ^ J - ' » ' ... j . • " .
• - 1
t < - 2 - ' « . ^ * ' « ' « " V » A -
t C - . - « A , ,
1
« ? » ' « < * . « A « . < ; i . . r
i •
' * 1 e
s , . " ft - • i o ö 4 5
v . * » / - 1 : ' < , ' s « f j ' . i
~ • ; (a h C . 4 f . ,
t » S . 4 . ; i C t i *
' 4 * < • » • - ^ H j t * é * - te .

Potvrdite primitak tih direktiva i saopćite činjenice, koje dokazuju ispunjavanje tih direktiva. D.²⁵«

Iz daljnje Kopiničeve konstatacije izlazi da je on »prema smislu« sadržaja tog radiograma, koji još nije, po svoj prilici, bio dokraja dešifrirao, napisao citirano pismo rukovodstvu KP Hrvatske. Odmah zatim, tj. »u najkraćem roku«, on je predao i spomenuti radiogram.²⁶

Usporedna analiza citiranih dokumenata nedvojbeno potvrđuje da je Kopinič svoje pismo, u osnovi, temeljio na radiogramu Kominterne. On je, međutim, za razliku od radiograma, koji ima karakter općih smjernica, svom pismu dao sasvim drukčiji ton i biljeg. Pismo, naime, ima izrazito polemički, napadački i optužujući ton. Bilo je vidljivo da Kopinič putem pisma nastavlja svoju akciju optužaba i pritisaka na rukovodstvo KPH. Bez imalo ustručavanja i osjećaja odgovornosti, on optužuje rukovodstvo KP Hrvatske da ne radi i da je utonulo u samozadovoljstvo. On sebi dopušta čitanje prave lekcije rukovodstvu KP Hrvatske, upućujući ga što i kako da radi. Pozvavši se na parolu da »svaki propušteni trenutak zločin je protiv SSSR-a i protiv našeg naroda«, on je spomenutim kvalifikacijama krajnje neodgovorno optuživao rukovodstvo KP Hrvatske. Pri tome je, zasigurno, mislio i na CK KPJ, ako se ima na umu kako je pismo naknadno naslovio.

Kako je rukovodstvo KP Hrvatske reagiralo na Kopiničevo pismo?

Na sjednici rukovodstva 30. juna Končar je obavijestio o svom susretu s Maleševićem prethodnog dana, kada mu je ovaj uručio usmenu poruku Kopiniča s prijetnjom da će smijeniti CK KPH. Na sjednici Sekretarijata, kako kaže Končar, »mi smo svi osudili nedrugarski istup Vazduha«.

Končar je, kako navodi, nakon dva dana ponovo otišao k Maleševiću, što bi značilo da je to bilo, po svoj prilici, 2. jula. Nije tom prilikom išao Maleševiću ni s kakvim službenim partijskim zadatkom, nego da uzme svoju torbu koja je ostala u Maleševićevu stanu pri prethodnom dolasku. Međutim, Malešević mu je tom prilikom predao Kopiničevo pismo. Pismo je Končara prenerazilo kada ga je pročitao. Nije htio Maleševiću odati dojam koji je na nj ostavilo pismo, ali on je nedvojbeno bio vrlo mučan. Imao je osjećaj da mu se, kako sam kaže, »nešto (. . .) od muke u želucu okrenulo«²⁷. Odmah je sazvana sjednica rukovodstva KP Hrvatske na kojoj je Končar pročitao Kopiničevo pismo.²⁸ Ponovo je osuđen Kopiničev postupak i zaključeno da se pismo pošalje Centralnom komitetu KPJ, »da poduzme potrebne mjere protiv Vazduha i njegovih postupaka«. Nakon toga je rukovodstvo KPH prekinulo vezu

²⁵ D - Djeda, tj. Izvršni komitet Kominterne.

²⁶ Dokument br. 29. Na osnovi tog podatka može se zaključiti da je spomenuto Kopiničevo pismo nastalo, vjerojatno, na samom početku jula, tj. kada i drugi radiogram Izvršnog komiteta Kominterne od 1. VII.

²⁷ Dokument br. 21. Netočan je Cenčićev podatak da je to pismo uručeno Vladimiru Popoviću, čime autor ponovo pravi kontradikcije u svojim zaključivanjima (Vjenceslav Cenčić, n. dj., sv. I, str. 206-207).

²⁸ Prema Cenčiću, izlazi da je ta sjednica CK KPH održana 30. juna, što nije točno. Mogla je biti održana tek pošto je Končar primio pismo od Maleševića, tj. 1. ili 2. jula. Cenčić svoju tvrdnju temelji na citatu iz Končareve izjave, prema kojoj izlazi da je on pismo »pročitao na sjednici CK KPH 30. juna«. Međutim, Cenčić je iskonstruirao taj citat, jer u izjavi nema spomena o tom datumu - 30. junu. (Usp. dokument br. 21.) Usp.: Vjenceslav Cenčić, n. dj., sv. I, str. 209.

s Kopiničem, tj. on nije više preko Maleševića »ništa slao niti poručivao, samo nam je«, navodi Končar, »preko redovite veze dostavljao poruke od djeda koje su stizale«. Mogao je biti posrijedi, zapravo, spomenuti radiogram od 1. jula, ako ga je rukovodstvo KPH uopće primilo.²⁹

Kopiničevo pismo rukovodstvo KP Hrvatske ocijenilo je kao »prvi znak« njegova »rovarenja« što ga je provodio »iza leda« rukovodstva KPH.

²⁹ Dokument br. 21.